

เราเรียนรู้อะไร จากการเจาะลึกหนี้ครัวเรือนไทยผ่านข้อมูลใหญ่เครดิตบูโร

12 กรกฎาคม 2560

โสภณชัย จันทร์รัตน์ Sommarac@bot.or.th อัจฉนา ลำคำ AtchanLa@bot.or.th สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์

บทความนี้กลั่นกรองเนื้อหาจากบทความ [aBRIDGED ฉบับเต็มเรื่อง “มุมมองใหม่หนี้ครัวเรือนไทยผ่าน Big Data ของเครดิตบูโร”](#) และ Discussion Paper ฉบับเต็มเรื่อง [“Thailand’s Household Debt through the Lens of Credit Bureau Data: Debt and Delinquency”](#) เผยแพร่ใน website ของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ (<https://www.pier.or.th/>)

สถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยเป็นที่จับตามองของทุกภาคส่วน จากตัวเลขของสภาพัฒน์ ฯ ณ สิ้นปี 2559 หนี้ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือ Debt to GDP มีค่าสูงถึง 79.9% ซึ่งสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของเอเชียและทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว คำถามที่ทุกคนอยากรู้คือ สถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยอยู่ในสถานะน่าเป็นห่วงหรือไม่?

แท้จริงแล้วการมีหนี้สินของครัวเรือนไม่ได้เป็นสิ่งที่ผิด ในทางกลับกัน การเข้าถึงสินเชื่อเพื่อการบริโภค และลงทุน ของครัวเรือนที่มีศักยภาพเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่การมีหนี้สินเกินตัวก็จะนำมาซึ่งความเปราะบาง และหากหนี้สินส่วนใหญ่ของประเทศถูกจัดสรรไปสู่ครัวเรือนที่ไม่มีศักยภาพ เสถียรภาพของเศรษฐกิจการเงินไทยอาจถูกกระทบได้ การวางนโยบายที่ดีจึงต้องคำนึงถึงความสมดุลทั้งสองมิตินี้ ซึ่งจะต้องเข้าใจสถานการณ์หนี้รายครัวเรือน และตอบคำถามให้ได้ว่า หนี้และหนี้เสียอยู่กับคนกลุ่มไหน มีศักยภาพหรือไม่

ที่ผ่านมาได้มีการศึกษาส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลระดับมหภาคจึงยากที่จะเข้าใจหนี้ครัวเรือนไทยอย่างลึกซึ้งพอที่จะสามารถนำไปประกอบการกำหนดนโยบายได้ ในบทความนี้ เราจะสรุปมุมมองเชิงลึกของสถานการณ์หนี้และหนี้เสียรายคนทั่วประเทศที่ได้จากการศึกษาฐานข้อมูลขนาดใหญ่ หรือ Big data ของบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติ ที่มีความละเอียดรายสัญญาและครอบคลุมข้อมูลหนี้ครัวเรือนในระบบทั่วประเทศ และชวนคิดถึงนัยสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทย

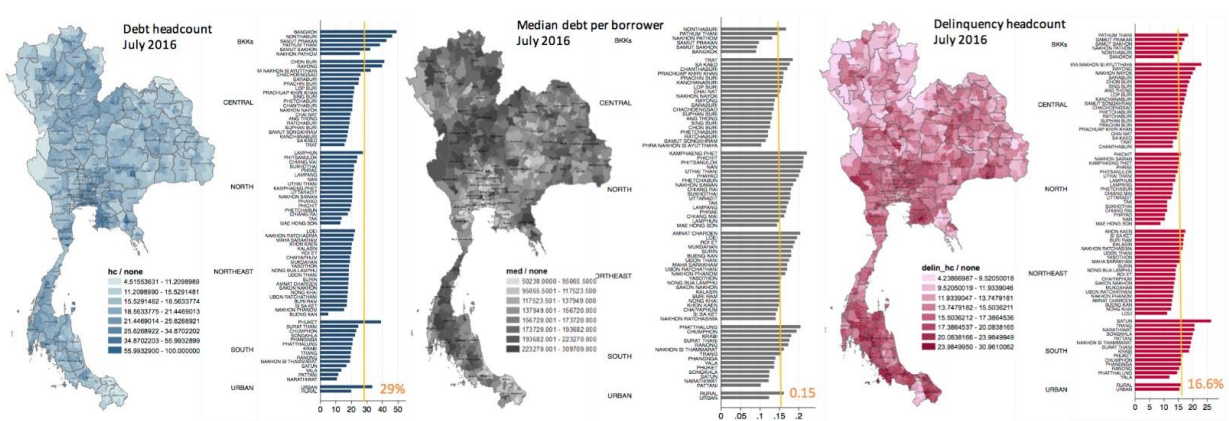
ข้อมูลเชิงสถิติของเครดิตบูโร: เหมืองความรู้แห่งใหม่ของหนี้ครัวเรือนไทย

ในการศึกษาครั้งนี้ เราใช้ข้อมูลรายบัญชีที่ถูกเก็บอย่างเป็นระบบ โดย ณ กรกฎาคม 2559 ข้อมูลถูกส่งมาจากสถาบันการเงิน 90 แห่ง ซึ่งรวมธนาคารพาณิชย์ไทย ธนาคารเฉพาะกิจของรัฐทุกแห่ง และสถาบันการเงินอื่น ๆ เกือบทั้งหมด มีข้อมูลสินเชื่อถึง 60.5 ล้านบัญชี ของผู้กู้ 19.3 ล้านรายทั่วประเทศ และมียอดหนี้รวมถึง 9.8 ล้านล้านบาท ทั้งนี้ไม่ได้รวมหนี้สหกรณ์ สินเชื่อกู้ยืมเพื่อการศึกษา และหนี้นอกระบบ จุดเด่นของข้อมูลนี้คือครอบคลุมผู้กู้ในระบบเกือบทั้งหมด คิดเป็น 87% ของปริมาณหนี้ในระบบของครัวเรือนไทย และมีความละเอียดในระดับรายสัญญา ใน 3 มิติหลักได้แก่ (1) ประเภทสินเชื่อและสถาบันการเงิน (2) อายุของผู้กู้ และรหัสไปรษณีย์ที่อยู่ (3) วงเงินกู้ ปริมาณหนี้ปัจจุบัน และการค้างชำระ ข้อมูลนี้จึงสามารถสะท้อนสถานการณ์หนี้และหนี้เสียรายครัวเรือนได้ดี โดยหนี้เสียในการศึกษานี้คือหนี้ที่ค้างชำระเกิน 90 วัน

มุมมองเชิงลึกในมิติของการเข้าถึงสินเชื่อของคนไทย

เราพบว่าตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมาจำนวนประชากรไทยที่มีการก่อหนี้ได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนปัจจุบันหนึ่งในสามของประชากรไทยมีหนี้ในระบบ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง แต่สัดส่วนประชากรที่มีสินเชื่อบ้านและบัตรเครดิตยังอยู่ในระดับต่ำที่ 4% และ 9% ตามลำดับ (เมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างสหรัฐอเมริกา) หากดูเชิงพื้นที่ รูปที่ 1 แสดงให้เห็นว่ากรุงเทพมหานคร ปริมณฑลและภาคกลางเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนของประชากรที่มีหนี้อยู่สูงที่สุด และในมิติด้านอายุ รูปที่ 2 แสดงให้เห็นว่า คนไทยมีหนี้ตั้งแต่อายุน้อย และกลุ่มดังกล่าวก็มักมีหนี้ค้างชำระที่สูง (และสถานการณ์มีแนวโน้มจะแยกลงหากนำสินเชื่อกู้ยืมเพื่อการศึกษา และสินเชื่อจากสหกรณ์เข้ามารวมด้วย) และคนไทยมีหนี้มานานจนแก่

รูปที่ 1: ความแตกต่างเชิงพื้นที่ของสถานการณ์หนี้และหนี้เสียรายคน

Source: Chantararat et al. (2017)

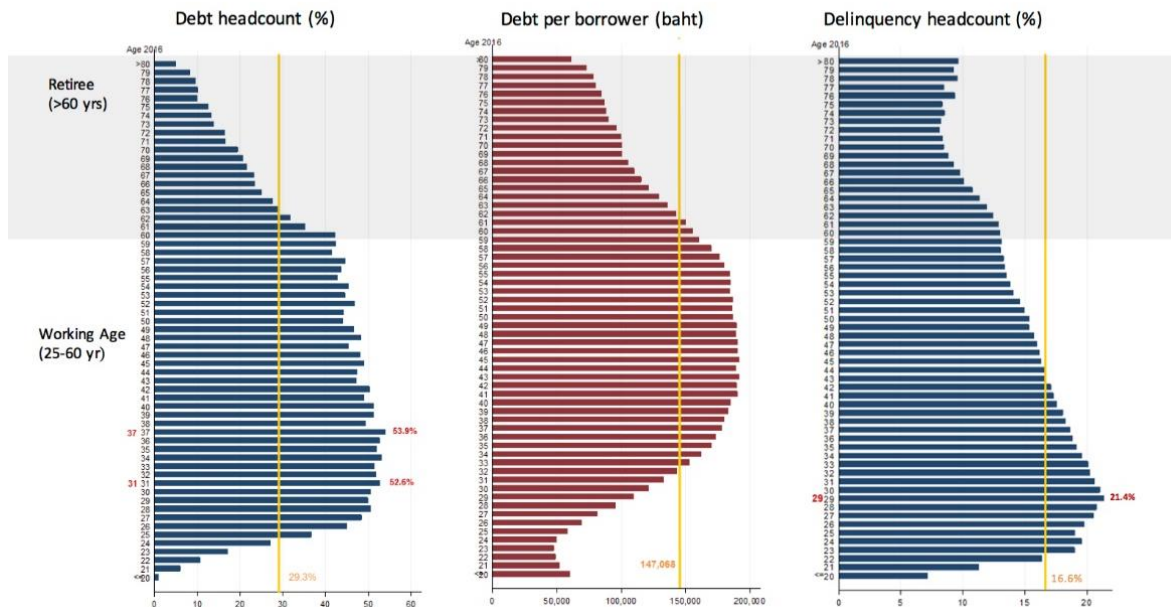
มุมมองเชิงลึกในมิติของเสถียรภาพทางการเงินของครัวเรือนและประเทศ

เราพบว่าปัจจุบันคนไทยมีปริมาณหนี้ต่อผู้กู้ที่อยู่ในระดับสูงถึง 147,068 บาท เพิ่มขึ้นถึงหนึ่งเท่าตัวจากปี 2552 โดยปริมาณหนี้ต่อผู้กู้ที่อยู่ในระดับสูงในภาคเหนือ อีสาน และภาคใต้ นอกจากนี้หนี้ครัวเรือนไทยยังมีความกระจุกตัวสูง โดยผู้กู้รายใหญ่สุด 10% มีหนี้รวมกันถึง 62.4% ของหนี้ในระบบทั้งหมด อีกทั้งยังมีการกระจุกตัวทั้งในมิติพื้นที่ คือในชุมชนเมืองในเมืองใหญ่ ๆ และในสินเชื่อบางประเภท เช่น สินเชื่อบ้าน เราจึงพบอีกว่า หนึ่งในห้าของผู้กู้มีหนี้เสีย โดยเฉพาะในกลุ่มวัยเพิ่งเริ่มทำงานที่มีหนี้เสียอยู่ในสินเชื่อส่วนบุคคลสูง และผู้กู้ในภาคใต้และภาคกลาง

หากมองรายประเภทสินเชื่อ พบว่าสินเชื่อที่น่าจับตามอง คือ สินเชื่อส่วนบุคคล (ซึ่งเป็นสินเชื่อเพื่อการอุปโภคบริโภคและเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ที่เข้าถึงได้ง่าย) เพราะมีความเกี่ยวข้องกับคนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่อาจมีความเปราะบาง รวมทั้งมีสัดส่วนหนี้และหนี้เสียในระบบที่สูง คนไทยมีสินเชื่อส่วนบุคคลมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มวัยเริ่มทำงาน โดย 30% ของคนกลุ่มนี้มีสินเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งนับเป็นสัดส่วนที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วน 17% ของประชากรทั้งประเทศ นอกจากนี้ในกลุ่มวัยเริ่มทำงานก็มีสัดส่วนผู้กู้สินเชื่อส่วนบุคคลที่มีหนี้เสียสูง

ที่สุดด้วยถึง 20% เปรียบเทียบกับสัดส่วน 15% ของผู้กู้ทั่วประเทศ ทั้งนี้ ปริมาณสินเชื่อส่วนบุคคลมีมูลค่าเท่ากับ 28% ของสินเชื่อทั้งระบบ โดยยอดหนี้เสียรวมแล้วมีปริมาณมากถึง 32% ของปริมาณหนี้เสียทั้งระบบ

รูปที่ 2: ความแตกต่างตามอายุของสถานการณ์หนี้และหนี้เสียรายคน

Source: Chantararat et al. (2017)

ผลการศึกษาเชิงลึกของหนี้ครัวเรือนไทยเหล่านี้มีนัยสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยใน 3 ประเด็น

หนึ่ง การเข้าถึงสินเชื่อที่ค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะ (1) สินเชื่อบ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตและการลงทุน (2) สินเชื่อบัตรเครดิต ซึ่งนอกจากใช้เป็นการชำระหนี้แล้ว ส่วนหนึ่งยังอาจมีความสำคัญต่อสภาพคล่องของการดำเนินธุรกิจ การบริโภค และการสร้างภูมิคุ้มกันใ้ครัวเรือน และ (3) สินเชื่อเพื่อการทำธุรกิจ โดยเฉพาะในกลุ่มครัวเรือนที่มีศักยภาพ อาจเป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้งการบริโภค การลงทุนและการดำเนินธุรกิจในระดับครัวเรือน

สอง การที่ครัวเรือนไทยที่มีการก่อหนี้ มักจะมีหนี้ในปริมาณที่มาก โดยเฉพาะกลุ่มวัยเริ่มทำงาน และในภาคเหนือ อีสาน และภาคใต้ อาจทำให้ครัวเรือนมีความสามารถจ่ายใช้สอยลดลงและมีความเปราะบางสูง ซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน และภูมิภาคแล้ว ยังส่งผลให้ครัวเรือนมีภูมิคุ้มกันต่ำ อ่อนไหวสูงต่อ Shock ต่างๆ เช่น ความผันผวนของดอกเบี้ย และภัยธรรมชาติต่าง ๆ ทำให้ครัวเรือนไม่สามารถชำระหนี้ และอาจก่อให้เกิดหนี้เสียได้ ช้ำรายมีหนี้สิ้นพันตัว และติดอยู่ในวงจรหนี้ ทั้งหมดก็ล้วนแล้วแต่จะส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนี้ การกระจุกตัวของหนี้ที่สูงยังส่งผลถึงความเปราะบางของระบบเศรษฐกิจการเงินไทย โดยหากเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คนกลุ่มน้อยที่มีหนี้สูงมากในระบบ ไม่สามารถชำระหนี้ได้ ก็อาจทำให้เกิดความเสี่ยงต่อเสถียรภาพระบบการเงินได้

และสาม การที่ครัวเรือนไทยมีหนี้เสียอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะกลุ่มเด็กวัยเริ่มทำงานที่มีหนี้มากอยู่แล้ว ยิ่งตอกย้ำผลกระทบต่อความสามารถในการเข้าถึงสินเชื่อในอนาคต และกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนกลุ่มนี้ ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ

โดยสรุป เราได้เรียนรู้อะไรเชิงนโยบายบ้าง จากผลการศึกษานี้

บทความนี้ได้แสดงให้เห็นว่าสถานการณ์หนี้รายคนมีความแตกต่างกันในทุกมิติ ดังนั้นการจะเข้าใจหนี้ครัวเรือนไทย รวมถึงการวางและมุ่งเป้านโยบาย จึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่มีความละเอียดสูงและมีความครอบคลุมระบบสินเชื่อส่วนใหญ่ของประเทศ การวางนโยบายที่ดีต้องคำนึงถึงความสมดุลของทั้งในมิติของการเข้าถึงสินเชื่อและเสถียรภาพทางการเงินของครัวเรือนไทย และนโยบายหนี้ครัวเรือนไทยควรมุ่งให้ครอบคลุมคนทุกกลุ่มทั่วประเทศและครบวงจร ตั้งแต่ก่อนครัวเรือนจะมีหนี้ เมื่อมีหนี้ และเมื่อติดอยู่ในวงจรถหนี้

ก่อนครัวเรือนจะเป็นหนี้ สองนโยบายที่สำคัญคือ หนึ่ง นโยบายที่จะมุ่งส่งเสริมทักษะการบริหารจัดการเงินและมุ่งสร้างวินัยทางการเงิน ที่จะปลูกฝังจิตสำนึกให้ตระหนักถึงความสำคัญของการออม และการมีภูมิคุ้มกันทางการเงินตั้งแต่อายุน้อย ตั้งแต่ยังอยู่ในรั้วโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ในปัจจุบันหลายภาคส่วนก็ได้ร่วมกันผลักดันนโยบายนี้ เช่น โครงการธนาคารโรงเรียนของแบงก์รัฐ ทั้งนี้ทั่วโลกก็ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ แต่สิ่งที่ทำหายคือการวางกรอบเนื้อหา วิธีการที่จะสอนและปลูกฝังความรู้ทางการเงินดังกล่าว ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและบริบทที่เปลี่ยนไปของเยาวชนรุ่นใหม่

สอง นโยบายที่จะส่งเสริมการเข้าถึงสินเชื่อที่จำเป็น โดยมุ่งเป้าไปสู่คนที่มีศักยภาพในทุกกลุ่ม เช่น การให้สินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Reverse Mortgage) รวมถึงการส่งเสริมให้มีการให้สินเชื่อโดยใช้ข้อมูลทางเลือก (Alternative Data) เช่น ข้อมูลการชำระค่าไฟฟ้า มีมือถือ หรือ Digital Footprint ต่าง ๆ จากผู้ให้บริการทางการเงินรายใหม่ ๆ เพื่อช่วยปิด Gap สำหรับประชากรที่ยังไม่มีสินเชื่อหรือบัญชีกับสถาบันการเงินให้สามารถเข้าถึงสินเชื่อได้

เมื่อครัวเรือนเป็นหนี้ สามนโยบายที่สำคัญคือ หนึ่ง นโยบายที่มุ่งออกเกณฑ์กำกับควบคุม ที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจสถานการณ์หนี้รายครัวเรือนในเบื้องต้น ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลที่ละเอียด มีความครอบคลุมและสามารถเชื่อมโยงกับข้อมูลอื่น ๆ ได้เพื่อความเข้าใจในทุกมิติ รวมทั้งทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาวิจัย และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสะสมหนี้และความเปราะบางของครัวเรือนและในเชิงระบบ

สอง คือ การร่วมมือของภาคสถาบันการเงินโดยส่งเสริมให้เกิด Responsible Lending เพราะในปัจจุบันสถาบันการเงินมีการแข่งขันที่รุนแรงเพื่อขยายสินเชื่อ อาจให้แรงจูงใจที่ผิด กระตุ้นให้คนมีหนี้ รวมถึงสถาบันการเงินอาจมีการผ่อนคลายมาตรฐานการอนุมัติสินเชื่อ (Underwriting Standard) และท้ายสุด นโยบายที่จะสร้างวินัยทางการเงินให้กับครัวเรือนที่มีหนี้ก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็น แต่ตามสภาวะจิตวิทยาที่ว่า ไม่อ่อนดัดง่าย ไม่แก้เด็ดขาด การสร้างวินัยทางการเงินให้กับคนกลุ่มนี้ อาจเป็นเรื่องค่อนข้างยาก เพราะพฤติกรรมการใช้จ่ายเกินตัว การไม่ออม และไม่ให้

ความสำคัญกับการมีภูมิคุ้มกัน เป็นนิสัยที่อยากจะเปลี่ยนได้ บทเรียนจากต่างประเทศชี้ชัดถึงบทบาทใหญ่ของนโยบายที่ใช้สิ่งกระตุ้นแรงจูงใจ หรือที่เรียกว่า Nudge เพื่อให้ครัวเรือนปรับพฤติกรรมได้อย่างเป็นระบบ

เมื่อครัวเรือนติดอยู่ในวงจรหนี้ นโยบายที่มุ่งปรับโครงสร้างหนี้ เพื่อช่วยให้ผู้ที่ติดอยู่ในวงจรหนี้สามารถหลุดพ้นได้อย่างยั่งยืน เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของแต่ละสถาบันการเงิน รวมถึงโครงการคลินิกแก้หนี้ ถือเป็นตัวอย่างที่ดี แต่อย่างไรก็ดี ความมุ่งเน้นจิตสำนึกและการมีวินัยทางการเงินให้ครัวเรือนกลุ่มนี้ควบคู่ไปด้วย รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลที่จะช่วยติดตามไม่ให้คนกลุ่มดังกล่าวกลับไปอยู่ในวงจรหนี้ได้อีก

ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเห็นของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์

ข้อสงวน: บทความ บทวิเคราะห์ หรือบทวิจัยนี้ จัดทำขึ้นโดยสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัด เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ต่อสาธารณะ ข้อมูลที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้จัดทำโดยอาศัยข้อมูลเชิงสถิติของข้อมูลเศรษฐกิจการเงินจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ อย่างไรก็ตามสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัดไม่ยืนยันและไม่รับรองถึงความครบถ้วนสมบูรณ์หรือถูกต้องของข้อมูลจึงไม่รับผิดชอบต่อการนำเอาข้อมูล ข้อความ ความเห็น หรือบทสรุปที่กฎในรายงานฉบับนี้ไปใช้ ไม่ว่ากรณีใด ๆ สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัดมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในทรัพย์สินทางปัญญาของรายงานฉบับนี้ และขอสงวนลิขสิทธิ์ในข้อมูลที่กฎในเอกสารนี้ ห้ามมิให้ผู้ใดใช้ประโยชน์ทำซ้ำ ดัดแปลงนำออกแสดง ทำให้ปรากฏหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ซึ่งข้อมูลในเอกสารนี้ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนในเชิงพาณิชย์ เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ และบริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด เป็นการล่วงหน้า นอกจากนี้ การกล่าว คัด หรืออ้างอิงข้อมูลบางส่วนตามสมควรในรายงานฉบับนี้ ไม่ว่าในบทความ บทวิเคราะห์ บทวิจัย ในเอกสารหรือการสื่อสารอื่นใด จะต้องกระทำโดยถูกต้องและไม่เป็นการก่อให้เกิดการเข้าใจผิด หรือความเสียหายแก่สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัด รวมทั้งต้องรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในข้อมูลของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัด และต้องอ้างอิงถึงฉบับที่และวันที่ในเอกสารฉบับนี้ของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัด โดยชัดเจน